

ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НА НАУЧНО ЖУРИ
ПРИ СА „Д. ЦЕНОВ“ – Свищов,
ДОЦ. Д-Р ПЕТЯ ИВАНОВА

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Николина Руенова Попова - Димитрова

Международно висше бизнес училище - Ботевград

на

дисертационния труд на **Татяна Дмитриевна Одинокова**,

докторант в катедра „Икономика и управление на туризма“, факултет „Производствен и търговски бизнес“, СА „Д. Ценов“ - Свищов, на тема:

„СТИМУЛИРАНЕ НА ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ В ТУРИЗМА, В ЛАТВИЯ“ (на руски език),

с научен ръководител проф. д-р Марияна Божинова

за присъждане на ОНС „*доктор*“ по научна специалност „Икономика и управление (Туризм)“, професионално направление 3.8. „Икономика“, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

София

23 юли 2019 г.

Уважаема 2-жо Председател на Научното жури,

Уважаеми членове на Научното жури,

Рецензията е разработена в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р. България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото приложение (ППЗРАСРБ) и Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д. Ценов“ - Свищов.

Рецензията е възложена със заповед № 530/25.06.2019 г. на Ректора на СА „Д. Ценов“ - Свищов на основание чл. 70, ал. 6 и чл. 71 от Правилника за развитие на академичния състав в СА „Д. Ценов“ – Свищов и във връзка с решение на факултет „Производствен и търговски бизнес“, Протокол № 13 от 25.06.2019 г.

I. Данни за кандидата в съответствие със законовите изисквания

Кандидатът за образователната и научна степен „доктор“ Татяна Дмитриевна Одинокова е родена на 05.02.1961 г. Висшето си образование – ОНС „магистър“ по „Икономика“ получава в Рижкия авиационен университет през 1995 г. Професионалният опит на кандидата Татяна Д. Одинокова, от 1995 г. досега, е свързан с преподавателска дейност в областта на икономиката в няколко висши учебни заведения - Рижки авиационен университет, Институт за информационни системи, Институт по транспорт и телекомуникации и Институт за гражданско и авиационно инженерство в Рига.

II. Актуалност на темата

Темата на дисертационния труд е с подчертан конструктивен характер, съдържащ се в изследователско-практическата ѝ актуалност. Съвременното развитие на туризма, в т.ч. в Република Латвия, се отличава с доминиране на МСП, намиращи се под силното въздействие на процесите, свързани с 4-та индустриална революция. Те променят, от една страна, търсенето и предлагането на международния туристически пазар, а от друга – изискват иновативен подход към процесите и технологиите на производство, както и нови знания и умения (компетенции) за постигане на устойчива и дългосрочна конкурентна способност. За постигането целта, обаче, е необходима ефективна система за стимулиране на иновационната ефективност.

Изследователският въпрос (**теза**) е обосновано и точно дефиниран.

Формулировката на **целта** е с ясен изследователски фокус и насоченост към теоретичния и практически принос на дисертационния труд в областта на разглежданата тема. В съответствие с формулираната цел изследователският акцент се поставя върху теоретико-методологични аспекти на иновационната активност на МСП в туризма.

Обектът – МСП в туризма в Р. Латвия и **предметът** – иновационната активност на МСП в туризма и методите за стимулирането ѝ, са ясно формулирани и функционално свързани с целта на изследването.

В тясна връзка с целта на изследването са формулирани и **изследователските задачи**, отразяващи теоретичния подход и специфичните методи на изследването.

II. Методология и методика на изследване и връзка с поставените цели и задачи на дисертационния труд

Методологическата рамка е конструирана адекватно на поставената цел и произтичащите от нея изследователски задачи и позволява всеостранност и задълбоченост на изследването. Тя е прецизно разработена по отношение на основните теоретични представи, които са във фокуса на изследването и предполага тяхното потвърждение и допълнение. Разгледани са достатъчно и съответстващи на целите на изследването теории и теоретични модели, засягащи същността на основните понятия, пряко свързани с темата.

Методическият инструментариум е ясно формулиран и в съответствие с изследователските усилия в изпълнение на целта на дисертационния труд. От теоретична гледна точка, изследването е с приносен характер, наред с демонстрираните умения на автора да използва широк кръг от адекватни методи, обосновани от оценъчния подход, на който стъпва изследването.

III. Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е в обем 289 страници стандартен печатен текст, включително 43 източника на кирилица, 23 - на латиница, 58 интернет източника и 31 приложения. Състои се от увод, три глави и заключение.

Дисертационният труд изцяло покрива научната област, съдържаща се в тематичното заглавие.

Това обстоятелство се представя в общата характеристика на труда по-долу.

В първа глава, в т. 1.1.1 авторът разглежда понятийно-терминологичния апарат, пряко свързан с темата, по-конкретно анализира родовите понятия „иновация“ и „предприемачество“ и техните производни, а именно: „иновационна активност“ и „иновационно предприемачество“. Задълбоченият сравнителен анализ на ключовите тематични понятия, определя изследователската насоченост на труда. В т. 1.1.2. и т. 1.1.3 авторът разглежда ролята на МСП в иновационния процес и представя - систематизирано и в сравнителен план, състоянието на иновационната активност на МСП в Р. Латвия на фона на ситуацията в ЕС, разкривайки от една страна, основните проблемни сфери, а от друга - обосновавайки необходимостта от мащабен изследователски интерес по темата на дисертационния труд. В т. 1.1.3 са разгледани предпоставките за активизация на иновационната активност с поставяне на акцент върху включването на МСП в сферата на знанието, глобализация на иновациите и особено международното сътрудничество между МСП. Авторът прави извод за важността за МСП, както в технологичните, така и в технологичните иновации, а също и важността на държавната подкрепа за ускоряване на иновационния процес и увеличаване на заетостта. Видовете и формите на иновационната активност в съвременното предприемачеството се анализират в сравнителен аспект, с посочване на спецификата им в Р. Латвия (т.1.2.). Специфичните характеристики на иновациите в туризма са систематично разгледани в т. 1.3. Всестранният и задълбочен теоретичен анализ е генерализиран в няколко важни изводи за ролята на малкото предприемачество като значима динамична структурна съставляваща на пазарния

иновационен потенциал, за ролята на държавата в стимулиране на иновационната активност на МСП в туризма и др., определяйки на тази основа насоката за провеждане на изследването по темата на дисертацията.

Втора глава на дисертационния труд „Методи и методология на научните изследвания в туризма“ разглежда основни принципни положения на методологията като учение за методите на изследвания в туризма. Авторът демонстрира фундаментални знания за общите и частни методи на прочуване в туризма като се е разпрострял твърде нашироко в описанието им. Правилно е отбелязан икономическият и социалният характер на туристическата дейност като предмет на изследване, но е пропуснат силно изразеният териториален характер на туризма и необходимостта от изучаване на закономерностите на формиране, динамика, развитие и пр. на териториалните туристически системи в пределите на които функционират и изпитват специфичното им въздействие туристическите предприятия.

Тази глава би било целесъобразно да се ориентира пряко към обосноваване на адекватността и коректното приложение на планираните методи за изследване, описание на изследователската процедура - използвания инструментариум, променливите и тяхната роля в изследването, информационното осигуряване, вкл. ограничителите в това отношение и пр. Например, използването на социологически методите за изследване на иновационни проблеми е добре аргументирано. Авторът обосновава прилагането на емпирически подход, поради отсъствие на необходимата за целта информационна база. Представен е класически вариант на изследователска процедура, дефиниран като модел за изследване на иновационната активност, поради обосноваването на социологическия метод като основен метод за информационно осигуряване на изследването (Фиг.2.2) Алгоритъмът на изследването стъпва на взаимосвързаните понятия, разгледани от автора в първа глава.

Забелязва се известна неточност при декларирането, че авторът създава методика за събиране на данни (с.109), а впоследствие (с.110) обявява, че използва един метод – метода на анкетирането. Методиката е прието да се разбира като система от методи, комбинирани по точно определен начин, в съответствие с изследователската цел. Изключително подробно, обосновано, ясно и точно е представена процедурата за разработване и кодиране на въпросника за анкетиране на МСП в туризма в Латвия, както и провеждането на анкетирането.

Тази глава е от ключова роля за постигане на целта на изследването, тъй като е посветена на конструиране на методическата рамка за оценка на иновационната активност на МСП в туризма в Латвия. Авторът познава много добре основни източници, третиращи този въпрос.

В *трета глава* на дисертационния труд „Усъвършенстване на системата на организация и стимулиране на иновационната дейност на туристическите предприятия в Латвия“ се разглежда широк кръг от въпроси, свързани с туристическото

предприемачество в ЕС и Р. Латвия, както и динамиката в развитието на туризма в ЕС. Според рецензента има нарушаване в логиката на изложението, по-конкретно, несъответствие на съдържанието на т. 3.1. на заглавието ѝ – по същество не се разглежда приносът на туристическото предприемачество в икономиката на страните-членки на ЕС, а фокусът е върху политиките и инициативите на ЕС в сферата на туризма. Същият пропуск се забелязва и с т. 3.2 и двете ѝ подточки 3.2.1 и 3.2.2, които разглеждат системата на управление на туризма в Р. Латвия и в по-голямата си част - основни аспекти в развитието на туризма.

Тази глава съдържа и резултатите от проведеното изследване, които би било добре да са представени в самостоятелна глава. Резултатите от проведената анкета и анализът на резултатите са представени в 12 страници. Смятаме, че само 6 въпроса – от общо 10 въпроса в анкетата, пряко касаещи темата за иновационната активност (ИА) не са достатъчни, тъй като те не отразяват основните теоретични аспекти на ИА, разгледани от автора в първа глава. Поради това и причините за ниската ИА на Р. Латвия – 33-то място според ГИИ /Глобален иновационен индекс не стават ясно видими от изследването – всички респонденти отговарят, че прилагат в различна степен всички видове иновации и на първо място нови маршрути и продукти, 95% посочват продажби на нови пазари, 65% използват нови техники и технологии. Една трета от респондентите се оценяват с най-висока оценка - 5 и висока – 4. За отговор на този въпрос е необходимо и използването на количествени показатели, свързани с основните параметри на иновационната активност - посочени от автора в теоретичната част, измерващи я обективно като реално постижение. Така и някои от изводите и предложенията за държавните мерки за стимулиране на ИА биха били по-силно аргументирани. Основната част от изводите и препоръките са пряко свързани с резултатите от изследването.

Изследователската извадка не е с представителен характер за генералната съвкупност, но тя представя реалната картина в определен момент и е база за бъдещи сравнителни оценки, което придава на резултатите научна емпирическа тежест.

IV. Достоверност на резултатите и анализа и тяхната научно-теоретическа и приложна стойност.

Получени са обективни резултати, разкриващи ключовите фактори, влияещи благоприятно или ограничаващи иновационната активност на МСП в туризма в Р. Латвия, респективно разкриващи пътищата за повишаване на конкурентоспособността на МСП в туризма в Р. Латвия, описани в основните изводи и препоръки на автора.

Дисертационният труд се откроява с оригиналност и ясен принос към решаването на научно-практическия проблем, свързан с анализа и оценката на ИА на МСП в Р. Латвия. Успешно изпълнени са поставената цел и изследователски задачи, ефективно защитен е предметът на дисертационния труд.

